

2. *Grof Stevan Secenija*. — Srbskij letopis 101. köt. 1860. I. 208—210. p. — A szomszéd népekké váló kapcsolataink történetéből (a továbbiakban: Szomszéd népi kapcsolataink) Bp. 1962. Tankönyvkiadó 220—222. p.
3. *Bitay Á.*: Széchenyi és a románok. — Pásztortűz, 1925. 475. p.
4. *Konte Stefan Seceni*. Esii Iasi 1839. — Szövegét közli *Bitay Á.*: Román dicsőítő írás a Széchenyiekről. — Erd. Irod. Szle, 1928. 89—92. p. — Szomszéd népi kapcsolataink, 213—216. p.
5. *Skorpík, Fr.*: Hrabe Stepan Széchenyi. — Hronka (podtatranská, Besztercebánya) II. 1837. 46—50. p. — *Rizner, L.*: Bibliografia pisomnictva slovenského vol. 5., Turc. Sv. Martin 1933, Matica slovenská. 225. p. — Szomszéd népi kapcsolataink, 211—3. p.
6. „Erről a szorgalmas nyomdászról és a román könyvek terjesztőjéről csak annyit tudtak, hogy macedoromán születésű és a XIX. század elején a magyar fővárosban (értsd: Pest-Budán) volt, ahová Bressovoból (Beresovo, Szerbia) érkezett.” — *Lupaş, Ion*: Cea mai veche revista literara romaneasca? (Előadása a Román Akadémián, Bukarestben, 1919. május 19-én.) — Anuarul Institutului de Istorie Nationala (a továbbiakban: Anuarul 1921—22) Cluj, 1922. Ardealul, 125. p.
7. *Tomescu, Mircea*: Calendarele rominesti (1733—1830) Bucuresti 1957, Ed. de Stat. didactica si pedagogica. (Rolul Calendarelor in cultura romineasca), 117—8. p. és *Baloghy István*: A magy. Kir. Egyetemi Nyomda termékeinek címjegyzéke 1777—1877. (a továbbiakban: *Baloghy*), Karkaleki Zachariás: Alamah, Buda, 1836—7. Egyet. ny. 258. p.
8. *Istoria lui Numá Pompiliu*. (Jean-Pierre Claris de *Florian* munkája nyomán.) Buda, 1825, Egyet. ny. — Dictionar Enciclopedic Român Vol. I. Bucuresti, 1962, 331. p.
9. *Lupaş, Ion*: Cea mai veche revista literara romaneasca? — Anuarul 1921—22, 120—137. p. — *Veress Endre, Andrei*: Tipografia romaneasca din Buda. — Boabe de Grau (Bucuresti) 1932. dec., 12. sz. 594—612. p.
10. *Biblioteka romaneasca* 1834. 9. rész ajánlása. Románból ford. *Fazekas József*. — Szomszéd népi kapcsolataink, 210. p.
11. *Karkaleki, Zaharie*. — Enciclopedia Romana vol. II., Sibiu 1900, Kraft. 939. p.
12. *Hasznos Mulatságok* 1832. I. 51. sz. — *Fried István* magyar fordításában közli: Szomszéd népi kapcsolataink, 209. p.
13. *Anuarul* 1921—22. 132. p.
14. *Pach Zsigmond Pál*: Széchenyi és az Alduna-szabályozás 1830—32-ben. I. — MTA filoz. és tört. tud. Oszt. Közlem. XXV. 1976. 2—3. sz. 143—173. p.
15. *Hronka* (podtatranská) II. 1. 1937. 46. p.
16. *Széchenyi István*: Válogatott munkái II. Bp. 1904, 258. p. — Szomszéd népi kapcsolataink, 217. p.
17. *Srbskij letopis* 101. köt. 1960. I. 210. p. — Szomszéd népi kapcsolataink, 222. p.

GÁL ISTVÁN

A Sarló Babits-képe

A két világháború közötti magyar haladó intellektuális mozgalmak legtöbbször az Ady—Móricz—Szabó Dezső triászot tartotta a modern magyar szellem szentháromságának. Három olyan nyíltan színvalló csoport létezett, amely Babitsot Bartók és Kodály mellett tisztelt nagyjai között tartotta számon: a Sarló, a Szegedi Fialatok és az Apollo. Míg a két utóbbi közösség tagjai sajnálatos módon csak Babits halála után ápolták kultuszát, a Sarló vezető tagjai még a nagy költő-filozófus életében fölismerték fontosságát, és ha bírálva is, de még életében írásban és tettben nyilatkoztak mellette. Ennek a tiszteletnek hőfoka és szövege különböző volt, de szövegeik kitennének egy kis kötetet. Közülük a ma is élők csak mostanában tudatosították sokféle szerepük mellett ezt is.

A legfrissebb megnyilatkozások éppen Babits Adyról című dokumentumgyűjteménye-

ményem nyomán keletkeztek. Ezek Babits tisztuló képéhez éppúgy hozzátartoznak, miént saját eszme- és eszményrendszerük megállapításához.

Különösen becses Balogh Edgár önvallomása hozzám intézett levelében:

„A kellő időben érkezett köteted, a Babits Adyról, most az Ady centenárium küszöbén visszaadtá nekem Babits Mihályt. Volt itt egy göröcsöm, előítéletté vadult, még ifjúkorom szenvedélyességével vitatkoztam a két költőről régi közös barátunknál, a kamasz Peéry Rezsővel, s mert minden mozgalmi odaadásom emberség és magyarság egyeztetése a nemzedék törekvéseiben (s nem elvontan, hanem valóságosan) Adyn át találta meg a maga jelkép- és jelszórendszerét, Babits az én és társaim érdeklődési szférájában — a kötelező és természetes irodalmi tiszteleten innen és túl — bizony lemaradt. A te kiadványodnak, előszavadnak s legfőképpen a Tanulmány Adyról gyönyörű okfejtésének (és Babits adó-vallomásának) köszönhettem, hogy korrigálhatom magam. Friss és fontos volt most mindenképpen ez a Babits—Ady párosítás, mindkettő emelkedett vele, belenyúlva a mai sorsproblémák forrásába.”¹

Levél Babits Mihálynak:

POZSONY, 1928. XII. 24.

Mélyen tisztelt Uram!

A csehszlovákiai magyar egyetemi és főiskolai hallgatók „Pozsonyi Sarló” szervezete, valamint a prágai Szent György Köre nevében arra kérem, szíveskedjék Szlovenszkon 1929 első felében, esetleg már február—március havában előadásokat tartani a diákság rendezésében. Szó volna Érsekújvár, Komárom, Pozsony, Losonc, Rimaszombat és Kassa városokról,² ahol úgy a magyar, mint a zsidó művelt közönség osztatlan érdeklődésére számíthatunk.

Első vendégünk Móricz Zsigmond volt 1927 tavaszán. Azóta Kosztolányi Dezső turnéjára került volna sor, de a minisztérium a turnét letiltotta. Nagyon hálásak volnánk, de nemcsak mi, hanem egész Szlovenszko magyarsága is, ha a jövő esztendőben mélyen tisztelt Uram nézne el hozzánk és elhozná közénk művészetét.

Most tulajdonképpen csak a beleegyezését kérnők, hogy megszerezhessük kívánt előadásai számára a hatósági engedélyt. Amíg ez kezünkben nincs, nem zavarnók többet, nem akarván újból felesleges gondokat okozni, mint legnagyobb sajnálatunkra tavaly Kosztolányiéknak. Bár Kosztolányi Dezsővel szemben hivatalos körökben a felfogás még ma is elutasító, reméljük, hogy mélyen tisztelt Urammal szemben hatóságaink nem találnak majd kifogást.

Szlovenszko magyarsága el van vágva a magyar írókkal való közvetlen érintkezéstől, s ahhoz, hogy könyveket, folyóiratokat olvasson, túl kényelmes. Nagyon áldásos szerepet tölt itt be az írók személyes megjelenése, ezt Móricz Zsigmond turnéja különösen bebizonyította, amikor utána és könyvei iránt mindenfelé elementáris erővel indult meg vagy fokozódott az érdeklődés. Mindnyájunk számára egy újabb erős szlovenszko magyar kultúrhullámot jelentene megjelenése, és szűkebb diákkörben talán megnyugtatót az Irástudók Árulása kérdésében, mert őszintén szólva, nagy hatást tett ránk Nádass József erdélyi cikke is.

Meghívásunk elfogadása esetén kérném, méltóztassék közölni feltételeit is. A bevételek ránk eső részét diákkulturális célokra és magyar falusi tanulmányutakra szánjuk.

Mély tisztelettel a „Szent György Kör” és „Pozsonyi Sarló” egyetemi körök nevében

Balogh Edgár
egyet. hallg.

Bratislava—Pozsony, Duna utca 51.

Babits neves háborús naplójában írja, hogy pozsonyi előadása után a Sarló tagjai fölkeresték a Carlton Hotelben és elbeszélgettek vele. Ez az előadás 1932. október 18-án történt a pozsonyi Primáspalota tükörtermében az Uránia Tudományos

Egyesület rendezésében. Köztudomású, hogy az Uránia a csehszlovákiai magyarság vezető szabadkőműves páholyának, a Testvériségnek volt közművelődési fóruma. A Sarlónak, mint Balogh Edgár megírja emlékirataiban,³ anyagi háttérét előadók meghívására és az előadások helyiségének bérére a magyar szabadkőművesek biztosították. Joggal föltehető tehát, hogy még a Sarló kezdeményezésére nyúlt vissza Babits végül is sikerült megnyerése pozsonyi előadás tartására. Az 1932—33-as évadot az ő előadásával akarták megnyitni. Babits tőle szokatlanul rövid határidőre vállalta ezt. Ideje azonban már nem lehetett új előadás írására, vagy az európai helyzetet olyan szorongatónak látta, hogy egy világháborús tanulmányát, A veszedelmes világnézetet olvasta fel intő szózatként egy a prágai gyorsan írt bevezetővel az új irracionálismusok ellen.⁴

Babits pozsonyi előadásának messzemenő következményei voltak. Magyarországi közéleti befolyását tételezték föl a szlovák kulturális szervezetek vezetői, akik hozzá fordultak egy közös memorandummal, hogy támogatásával a magyar belügyminisztérium változtassa meg azt a döntését, hogy a szlovák nemzetiségű tisztántúli városokban szlovákiai művészek szereplését tiltsák be. A szlovák hatóságok a magyar kormány intézkedésére válaszolva 1932. december 1-i hatállyal leállították a magyar szellemi emberek csehszlovákiai szereplését.⁵ Nyilván ez az intézkedés vette elejét annak, hogy Babits további előadásait csehszlovákiai magyar városokban megtarthassa.

A Sarló mozgalmi tevékenysége kezdetén már határozott elképzelésekkel lépett föl a magyar—cseh—szlovák kulturális kapcsolatok konkrét kivitelezésére. Kézenfekvő volt, hogy a magyar irodalomról lehetőleg jelentős magyar írók tollából igyekezzenek tájékoztatást adni számottevő cseh és szlovák folyóiratoknak. Az egyik első ilyen értékes dokumentum a Sarló irodalmárának, Peéry Rezsőnek Babitshoz intézett alábbi levele:

Mélyen tisztelt Uram!

A csehszlovákiai haladó szellemű magyar főiskolás diákság Pozsonyi Sarló csoportja nevében írom e sorokat.

Ez a csoport legutóbbi munkája folyamán progresszív gondolkodású, előkelő cseh körökkel talált kapcsolatot, azzal, mely a cseh tudományos és irodalmi világban nagyrabecsült Zahradnyk dr. prágai egyetemi tanár és Nejedly pozsonyi pénzügyigazgató vezetésével meg akarja alakítani az „Oroszország cseh barátai”-nak mintájára a magyar kultúra barátainak a körét. Főleg szociológiai beállítottságú folyóiratuk: a „Var” most hozza egyik fiatal esztétikusunknak Adyról írt tanulmányát. Most arra kérnek bennünket, hogy azokban az irodalmi folyóiratokban, melyekkel összeköttetést tartanak (Tvorba, Naše Doba), helyezzünk el a budapesti szakemberektől magyar literatúráról szóló cikkeket, tanulmányokat.

Ezért a Pozsonyi Sarló nevében most arra kérem mélyen tisztelt uramat, hogy szíveskedjék rendelkezésünkre bocsátani, illetve a fordítás jogát megadni annak idején a Nouvelle Revue Française-ban megjelent és a Nyugatban is leközölt, összefoglaló tanulmányának, mely a külföld számára megírt története a magyar irodalomnak. Mi gondoskodnánk arról, hogy hivatott, mindkét nyelvet tökéletesen bíró és irodalmi tájékozottságú szakember végezze a magyarról csehre való fordítást.

Azt hiszem nem kell itt kihangsúlyoznom, hogy a mi szempontunkból és a cseh—magyar kultúrközeledés szempontjából is milyen nagy jelentőségű volna a tanulmány leközlése. Azok a cseh intellektuellek akikkel érintkezünk nagy becsülődő az egyetemes magyar kultúrának, különösképp az új magyar irodalomnak, bár a nyelvi gátlás miatt csak részlegesen vagy hiányosan ismerik azt. Úgyhogy eljön nemsokára az az idő, amikor ők ugyanúgy fogják szeretni és ismerni az új magyar kultúra nagyjait, mint mi Jaroslav Hašeket, a Čapek testvéreket vagy Jiří Wolkert.

Az itteni hivatalos magyar körök merev elzárkózottsága és tisztán politikai attitűdje miatt érthető, hogy mi csehszlovákiai magyar fiatalság tesszük magunkévá ezt az ügyet.

Kérésemet megismételve és becses válaszát várva vagyok mélyen tisztelt uramnak

hívé és tisztelője:

Peéry Rezső

Pozsony, 1929. január 23.

Fábrzy Zoltán 1930 körüli szélsőséges, élete végén megbánt hiperkritikus álláspontja a Nyugat polgári íróival szemben tükröződik a kiváló marxista felkészültségű Peéry Rezső⁶ 1930-ból származó kritikáján a Halálfiairól. „A szociális kérdés a magyar regényirodalomban” című tanulmányának legnagyobb hibája a méretek eltévesztése. Barta Lajos, Gergely Sándor, Kassák Lajos és Szucsich Mária művei dicsőülnek meg, mint az osztályharcos irodalom remekei, közöttük Kassáknak nem éppen legjobb regénye, a Napok, a mi napjaink.

„A polgári regény megtermi az úgynevezett múltregényt Babits Mihály Halálfiáiban. Ha Babits Mihály megvalósítja azt a programját, mely programot e regénynek tulajdonítottak: vagyis megírja a magyar kispolgárság halálbaroskadását, életképtelenségét, eliteltségét, a magyar társadalom-történeti epikának fontos szolgálatot hoz. De leleplez-e egy osztályt ez a regény, megrajzol-e egy vonalat, melyen egy társadalmi réteg pusztulása konzekvensen a halálba fut? Ez a regény lírai félvallo-mása egy író életének s hatszázoldalas néha magávalragadóan bájos és ötletes kes-sergés egy olyan látszatosztály elmarasztalásán, amiért semmiféle szempontból nem kár. A regény középpontjában egyén áll, s a regény mozgatói nem azok a világerők és törvények, melyek a társadalmakat igazítják és mozgatják, hanem valami furcsa predestináltság, titkos metafizikai erőkomponensek, amelyek egy huszadik század-beli írásműbe sehogyan sem illenek bele. Az író nem kritikus és nem könyörtelen azokkal szemben, akiken ítéletét akarja végrehajtani. Ellenkezőleg a legraffináltabb védekezéseket eszeli ki számára: mindenkinek igazolást talál részvéte és sajnálata. Habár 1930-ban nem érünk rá arra, hogy egy kispolgári osztály vegetáló fejlődését és halálraítéltséget sirassuk — nem is tehetjük ezt, mert nem látjuk a halálfiait, nem látjuk egy társadalmi réteg életképtelenségének igazolását — csupán egy ma-gyar intellektualizálódásnak individuális skálázatát. A Halálfiait csak az új történe-lemalkotó osztályok: a parasztság és munkásság szerepében és jövőjében hívő írás-tudó erősen, szegyetlenül leleplező keze írhatja meg, nem pedig az, aki ennek a pusztulásnak az okát, törvényszerűségét és világérvényességét nem tudva megmu-tatni élénk szomorkodja a szerinte sajnálatos pusztulást.”⁷

„Az európai irodalom történeté”-nek valószínűleg mindmáig legnagyobb szabású marxista elemzése ugyancsak Peéry Rezső terjedelmes tanulmánya 1934-ből. Az akkori magyar irodalmi kritika valóságos mesterműve. Babits egész életművének hátterébe állítva a nagy mű első kötetének példátlanul részletes elemzése és beható kritikája. (Babitsnak talán egyetlen művéről sem jelent meg annyi jelentős elemzés és méltatás.) A külföldi és magyar irodalomtudomány mérlegére téve a mű nagy erejéit éppúgy sorra veszi, mint esetleges balítéleteit.

„Összefoglalás, ami elsősorban az összefoglalót jellemzi és mutatja meg”, — ez Peéry Rezső hatalmas tanulmányának summája. — (Jórészt saját szavaival kivona-tolom.) Az irodalomtudomány módszertani szempontból gyermekkorát éli. „Egyelőre csak biztosan átlátható és uralható, exactan lemérhető feladatokon próbálhatja ki erejét. Mikor lesz érettsége ama fokán, hogy háromszáz oldalon számot adjon az európai irodalomról, mint Babits ragyogó tanulmányában. Hiszen Lukács György egyetlen tömör szintézisében, A regény elmélete c. németül megjelent munkájában is inkább a Hegel-i ideamozgást és szemléleti dialektikát használja! Lehet, hogy így ezt a feladatot csak költő oldhatja meg... A szempontok problematikussá válásának idején lehet-e tudományos módszerrel olyan merészen és átfogóan problémához nyúlni, mint azt Babits teszi? ... Az irodalomtörténetírás még mindig problematikus

műfaj. Az alkotó irodalom, a történetírás és filozófia találkozásából nőtt meg és a tudományosság felé tart. Útja, amit a exactságig és objektivitásig megtesz, igen nehéz. A szubjektív szempontok, az intuición, az alkotó irodalom módszerei sokáig továbbélnék benne. ... Babits könyve mezzgyekönyve az irodalomnak és tudomány-nak, de elsősorban irodalom. ... Kinek van több joga erről beszélni, mint a tudós költőnek, aki egy életmunkával hozta közelebb a magyar világhoz az európai irodalom élményét. ... Könyve a legműveltebb magyar költőé. A könyv abban a keserű atmoszférában fogant, amiben az utolsó Babits-regény, a horizonton az új Apokalipszis lovasaival, háborúval, erőszakkal, pusztulással. A pompeji katoná attitűdje ez. Babits vallomása őrhely az európai kultúra lenézett értékei mellett. A Babits-i pesszimizmus persze ott túloz, s abban feneketlen, amennyiben a kor valamennyi tömegmozgalmát kultúraellenesnek tünteti fel. Önkényes arisztokratizmus a divatos reakciót demokráciaként jellemezni, amikor homlokegyenest ellenkezője annak! Nagyon egyéni könyv ez, de ugyanakkor nemcsak Babits könyve. Egy kissé kései és értékes vallomása a könyvekben élt nemzedéknek, akiknek a tükrözés élesebb képet adott az eredetinel, akik számára az irodalom kevesek féltett ügye volt... Azoké, akik szobai magányosságban végigvizionáltak és megérezték az emberiség történetének, életének, szenvedéseinek, harcainak víziókban megjelenő képét...

A könyvön végigvonuló szemlélet az, ami az író küldöit, élet- és történelmi gyökereit, társadalmi légkörét veszi szinte néha alig létezőnek. Mintha — példaképpen — ama magyar lázadás, aminek sokszor Babits is jáklyúja volt, nem a föld felett és föld alatt élő nagy emberi és társadalmi törekvéstől: a magyar haladó polgárság és értelmiség harcától kapott volna hövet, ösztönzést, indítékot, mintha nem ez az új magyar élettudat idegesítő szele lett volna a »gyönyörűket írni« törekvés mögött, ami nélkül a magányosok bizonyosan alkottak volna, de milyen más hangsúlyú és jelentőségű szavakkal!

De kinek van ma a magyar viszonylatokban ekvivalens műveltsége, elmélyülő kultúrája, a feladatvállalást megbíró tudása ahhoz, hogy megláttassa: az irodalom mennyiben az emberiség tudatra ébredése... Számadása ott a leglenyűgözőbb, ahol rokonlelkekről beszélhet. A nagy kifejezések hangjának és belső fűtöttségének a felérzékeltetésében utolérhetetlen ez a megszállott, önkényes magyarázó. A filozófiában is elsősorban a gondolati elem kiformalta érzelmi és hangulati magatartás izgatja. Stílusjellemezései páratlanul rövidek és találók; ... Gyűlöli az irodalmi autárcchia gondolatát, a nemzeti, faji irodalmi divat terjeszkedését, mítoszait, az irodalmi nacionalizmust. A nemzetközi irodalmi megtermékenyülés folyamataira büszke... Babits a perspektíva, az összefüggések megmutatásának művésze, — az irodalom körein belül."

Peéry ellene mond Babitsnak a világirodalom arisztokratikus fogalomként való értelmezésében, azaz, hogy az egészen nagyok irodalma, akik korokon és országokon át felelnek egymásnak. A világirodalmat mint szociális fogalmát hangsúlyozza, mögötte az emberiség élete és szenvedése van. Az ő modern irodalomelmélete az irodalomban is szociális jelenséget lát. Tolsztoj, Petőfi, Ady művészete igen sokszor, sőt Babits pindaroszi Húsvét előtt-je is korérzést fejez ki. Irodalom és társadalmi tudat kölcsönös hatásának háttérbe szorulása a humanizmus, a reformáció és a kezdeti felvilágosodás esetében a legföltűnőbb. Peéry szerint Babits Európai irodalomtörténete addig megjelent első kötetének első harmada felejthetetlen élmény, amiben benne van nemcsak az átélés hevének érzékeltetése, hanem az emberi tartalmaké is. Jól megérezte, hogy a XIX. századdal foglalkozó kötet a nagy egyedüllevők megértésében, a differenciált irodalom közvetítésében biztosan nagyszerű lesz.⁸

A Sarló vezető alakjai közül Jócsik Lajos került legközelebb Babitshoz. Semmi sem mutatja jobban Babits mélységes érdeklődését a csehslavákiai magyarság és haladó mozgalma iránt, minthogy Jócsik „Iskola a magyarságra. Egy nemzedék éléte húszévés kisebbségben” című könyvét Babits el:agadtatott véleménye után maga a Nyugat adta ki. Jócsik nagy veszteségnek tartja, hogy a mozgalmi időkben elismert nagyok mellett nem méltányolták eléggé Babits nagyságát, mint tanítómesterét.

„Az anyaországban a fiatalok Babits Mihályt tekinthették mesterüknek. Mestereinknek, de nemcsak a formatökély, hanem — és főleg — a tudat ébrentartásának tekintetében. Ő, ha hozzánk is szólott volna valaki, úgy mint Babits Mihály »Tömeg és nemzet« című tanulmányában, s ha a mi figyelmünket is felhívta volna valaki a mai Vörösmartyra. ... Az általános helyzet az lett, hogy míg Babits Mihály például a háború után a magyarság irodalmi tudatát szinte ekumenikus szélességekbe fejlesztette ki, addig mi szűk, herderi faji tudatunk ösvényein tapogatóztunk minden pillanatban védekezésre kényszerülve.»⁹

„A kisebbségi élet végén nekünk röppant élményünk volt Babits egy tanulmánya, a »Tömeg és nemzet«. A kisebbségi helyzetben is érezhető volt a köreszmé hatása, mely eltömegesítette az életet, a mennyiséget helyezte a minőség fölé s így tört előre a hatalom irányába. Most már azt is meg lehet mondani, hogy a kisebbségi magyarság is köreszmésen, tehát eltömegesedve, vagyis csak mennyiségileg és nem minőségileg vett részt a hazatérésben is. Ebben a korban úgy kívántuk a mennyiséggel szemben a nemzeti lényeg minőségi tartalmait, mint a pusztában kődorgó zsidók a mannat, az égi kenyeret. Ezért volt ránk akkora hatással Babits tanulmánya, a mennyiség orgiáján a minőség istentiszteletére figyelmeztetett. Mi sem volt hát természetesebb, hogy a hazatérés után lerójuk köszönetünket ezért a figyelmeztetésért.»¹⁰

Vass László érdeme, hogy sikerült Babitsot legutolsó nagy helyzetelemzésére rábírní. Ez „Lélek s szabad nép...” című jeremiási siralma, megjelent a Magyarországon 1939 karácsonyi számában. Vass László több cikket írt Babits műveiről. A Jónás könyvét még a költő életében méltatta: „Babits Mihály hatalmas költeményét sokféleképp lehet magyarázni. E sorok írója a mű eszméjét zordnak és igaztalanak érzi, amelyet csak tetéz a megrázó személyes vallomás. A Vén Cigány kétségbeesésében végső szavaival még bizni és remélni tanított. A mai magyar költő már csak azért fohászkodik, hogy az „égi és ninivei” hatalmak legalább szólni és élni engedjék.»¹¹

Szalatnai Rezső számos alkalommal foglalkozott Babitscsal. Születésének 70. évfordulóján terjedelmes méltatásban törte meg az életművét akkor még körülvevő csöndet. „Nagy költő, a magyar szellem egyik legnagyobb kifejezője... Helyét Arany János mellett kell keresnünk. Összetett ember s összetett költő: modern és romantikus, misztikus és racionalista egyszerre, hazafias és világpolgár a szó tiszta értelmében. Olyan nagy szín- és formaanyagot olvaszt magába, amit másutt, németeknél, angoloknál, franciáknál a költők egész sora képes csak elvégezni. Érzékenyen megrezdül az impresszionizmus hangjaira, de még érzékenyebben a magyar népi költészetre. Egyre egyszerűbb, egyre tisztább lesz mondanivalója. A magyar élet válságai és fordulatai mélyen megrendítik. Éles, profétikus biztonsággal ír mindenről, ami nemzetét és Európáját eléri majd. Jeremiással, majd Jónással azonosítja magát, kristály-kemény jelképeket talál, könnyedén álcázva bibliai képekben korára vágó szavait. Fuldokolva s lábban vergődve megírja az emberi szenvedés legnagyobb verseit. 1929-től haláláig a magyar irodalmi élet vezére, egy új irónemzedék nevelője. Megrázóan tudott emlékeztetni egy-egy írásművében magyar voltunk lényegére.” Szalatnai hibájának tartja József Attila mellőzését, és hogy a húszas években, szerinte, korántsem volt olyan bátor és ellenálló, amilyennek lennie kellett volna. „Mindéz azonban nem feledteti velünk, hogy azonosítsuk magunkat rendkívüli értékűvel.»¹² Ebben foglalható össze a Sarló alakuló-változó Babits-képe.

JEGYZETEK

1. Levele hozzám, Kolozsvár, 1976. május 2.
2. A „Babits-turné”-ról. Irodalmi Szemle, 1978. jún. 554.
3. Hét próba. Egy nemzedék elindul. 1969. 163—164.
4. Gál István: Babits antifasiszta előadása Pozsonyban. Irodalmi Szemle, 1971. 656—659.
5. Gál István: Szlovák kulturális szervezetek petíciója Babitshoz. Irodalmi Szemle, 1973. ápr.
6. E. Fehér Pál nekrológja Peéry Rezsőről. Kritika, 1978. ápr. 13.
7. Magyar Diákszemle (Pozsony) 1930. febr.—márc. 6.
8. Magyar Figyelő, 1934. 173—179.
9. Iskola a magyarságra... 1940. 128.
10. Hazatérés — Tájékozódás. Pécs, 1942. 23.
11. Vass László cikkei: Magyarország, Reggeli sz. 1940. 3. sz., uo. 1942. 141. sz., Független Magyarország, 1946. 6. sz.
12. Evangélikus Elet, 1953. december 20.

CSIKÓS ANDRÁS: APÁM